

Türkçe ve Moğolcaya Kelime Sonunda Açık Hece / Kapalı Hece Açısından Bir Bakış*

Feyzi Ersoy*

Özet: Türkçe ve Moğolca arasında pek çok ses denkliğı mevcuttur. Bu ses denkliklerinden biri de Türkçe kelime sonu kapalı hecelerin Moğolcada açık hece ile ifade edilmesidir. Türkçe *er* ~ Moğolca *ere* “erkek”, Türkçe *ak-* ~ Moğolca *aki-* şeklindeki bu tarz örneklerin sayısı az değildir. Araştırmacıların bir kısmı son sesteki ünlüyü aslı görmüşler, bir kısmı ise son sesteki ünlünün sonradan ortaya çıktığını düşünmüşlerdir. Çuvaşça da bu denklikte Eski Türkçe ile paralellik göstermiştir. Ele aldığımız 96 örneğin 58’inde Çuvaşça örnekler de yer almıştır. Çalışmamızda denklik gösteren kelimeler, isimler ve fiiller başlığı altında iki grupta değerlendirilmiştir. Denkliğı oluşturan kelimeler dikkate alındığında Türkçede son seste bir ünlü düşmesi çok da mantıklı görünmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Moğolca, Çuvaşça, Açık hece, Kapalı hece

A Glance at Turkish and Mongolian in Terms of Word-Final Open/Closed Syllable

Abstract: There are many phonologic equivalences between Turkish and Mongolian. To illustrate, word-final closed syllables in Turkish have open syllabic equivalences in Mongolian. There are many examples of this such as Turkish *er* ~ Mongolian *ere* “erkek”, Turkish *ak-* ~ Mongolian *aki*. Some of the researchers consider that these word-final vowels are primary, while others argue that they appeared subsequently. Chuvash language is similar to Old Turkish in terms of this equivalence. Examples from Chuvash language are also provided for the fifty eight of the ninety-six examples. In the study, the equivalences are evaluated under two categories namely nouns and verbs. After the examination of the equivalences, a word-final vowel loss in Turkish seems highly unreasonable.

Key Words: Turkish, Mongolian, Chuvash, Open Syllables, Closed Syllables

* Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

Türkçe ile Moğolca arasında var olan ses denkliklerinden biri de Türkçe kelime sonundaki kapalı hecelerin Moğolcada açık heceye karşılık gelmesidir. İki dil arasında *ab/aba* “av”, *boz/boru* “boz”, *er/ere* “er, erkek” gibi isim ve *ak-/aki-* “akmak”, *çak-/çaki-* “çakmak”, *kez-/kerü-* “gezmek” gibi fil türünden birçok kelimedede bu denklige rastlamak mümkündür.

Altayistikle ilgilenen araştırmacılar zaman zaman bu konuya dikkat çeksele de¹ denkliği oluşturan kelimelerin listesi *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça* başlıklı çalışmamıza kadar tam olarak verilmemiştir.² Bu çalışmada hem konuyla ilgili görüşler üzerinde durulacak hem de daha önce yukarıdaki çalışmada kapsam gereği listesini vermekle yetindiğimiz kelimeler değerlendirmeye ve sınıflandırmaya tabi tutulacaktır.

Denklige uyan kelimeleri başlıca isimler ve fiiller adı altında sınıflandırmak mümkündür:

A. İsimler:

Aşağıda verilen 48 isim cinsinden örnekte Klasik Moğolcada açık hecelerde genellikle *a/e* ünlüsünün kullanımı dikkat çekmektedir. *a/e* ünlüsünün sona gelerek açık hece oluşturduğu örnek sayısı 32’dir. Bu, isimler ile ilgili örneklerin % 66.6’sı demektir. Geriye kalan 16 örnekte Moğolca açık hecelerin onu *ü* ile (15, 17, 26, 27, 31, 34, 35, 36, 40, 44)³, dördü *i* ile (2, 9, 30, 43) ikisi ise *u* ile (28, 29) bitmektedir.

İsim için bir araya getirdiğimiz örnekler şunlardır:⁴

1. Uyg. *ab / av* “av” (EUTS, s. 1), KM. *aba*, ÇM. *ab* “av, süre avı” (L, s.3) (Räsänen 1969: 1; Poppe 1994: 74; Şçerbak 1997: 94; Tekin 2003c: 356; Starostin vd. 2003: 512)

2. DLT. *adaş* “arkadaş, dost”, KM. *adali*, ÇM. *adil* “aynı, özdeş, eş” (L, s.15) (Starostin vd. 2003: 273; Tekin 2003c: 359)

3. Uyg. *ant* “yemin, and” (EUTS, s. 11), KM. *anda*, ÇM. *and* “yeminli kardeş, kan kardeşi, arkadaş” (L, s. 68) (Gülensoy 1973: 112, 2007 I: 69; Poppe 1994: 132; Starostin vd. 2003: 302), Çuv. *ant* “ant, yemin” (Räsänen 1969: 20; Tekin 2003c: 366)

1 Bkz. Poppe 1994, Doerfer 1976, Menges 1995, Temir 1994, Tekin 2004 vd.

2 Bkz. Ersoy 2008: 261-276.

3 Rakamlar, örnek numaralarını işaret etmektedir.

4 Açık/Kapalı hece denkliği için buraya aldığımız örneklerin pek çoğu, araştırmacılarca başka denklikleri göstermek için eşleştirmede kullanılmıştır. Bizim örneklerden sonra yaptığımız atıflar, ilgili dillerdeki kelimeleri bir vesile ile (genetik ilişki veya ödünçleme) birbirleriyle bağlantılı gören araştırmacıları işaret etmektedir.

4. DLT. *ayak* “çanak, kâse, kadeh”, KM. *ayag-a(n)* 1, ÇM. *ayaga(n)* “bardak, çanak, tas, yemek tabağı” (L, s. 37) (Räsänen 1969: 11; Gülensoy 1973, 2007 I: 92: 112; Şçerbak 1997: 95; Starostin vd. 2003: 510; Tekin 2003c: 374)

5. DLT. *aygır, adgır* “aygır”, KM. *acirg-a(n)*, ÇM. *azraga* “aygır, damızlık at...” (L, s. 99) (Räsänen 1969: 6; Clauson 1993: 223; Şçerbak 1997: 94; Tekin 2003c: 359; Németh 2003: 28), Çuv. *ййр* “aygır” (ÇRS, s. 50) (Gombocz 1912: 29; 1991: 138; Gülensoy 2007 I: 93)

6. Uyg. *azıg* “azı dişi” (EUTS, s. 19), KM. *arag-a*, ÇM. *araa* “azı dişi, çarkın dişi” (L, s. 76) (Poppe 1994: 128; Şçerbak 1997: 103; Starostin vd. 2003: 315, 316), Çuv. *urla* ay. (Tekin 2003c: 375; Gülensoy 2007 I: 97)

7. Uyg. *baram/barım* “mal, servet, varlık” (EUTS, s. 22), DLT. *bar* “var, mevcut” (1991: 66), KM. *barag-a (n)*, ÇM. *baraa* “varlık, varlar, şeyler, nesnelere...” (L, s. 131),

8. DLT. *bek* “muhkem, kavi, pek, sağlam, sıkı”, KM. *beki*, ÇM. *beh* “pek, güçlü, sıkı, sağlam, sert, katı, gürbüz, iri yarı, güçlü, dayanıklı” (L, s. 153) (Räsänen 1969: 68)

9. DLT. *berk* “muhafaza edilmiş, tahkim edilmiş, sağlam”, KM. *berke*, ÇM. *berh* “berk, pek, güç, çetin, zor, yüklü, külfetli zahmetli, karmaşık” (L, s. 159) (Clauson 1993: 229; Şçerbak 1997: 106), Çuv. *parka* 1 “sağlam, berk” (Gülensoy 1973: 112; Róna-Tas 1975: 202; 1982: 77, 78; Fedotov 1996, I, s.386; Starostin vd. 2003: 1079)

10. DLT. *biz* “biz” (1991, s. 97), Çuv. *epйр* “biz” (ÇRS, s. 636), KM. *bide(n)*, ÇM. *bid* “biz” (L, s. 164)

11. DLT. *bok* “bok” (1991: 101), Uyg. *bok* “bok” (EUTS, s. 31), KM. *bagasu(n)*, ÇM. *baas(an)* “bok, dışkı, gübre, hayvan tersi” (L, s. 108).

12. DLT. *boz* “boz”, KM. *boru*, ÇM. *bor* “boz, gri, kır, kahverengi” (L, s.194) (Gombocz 1991: 118; 1912: 10; Räsänen 1969: 82; Gülensoy 1973: 113; Clauson 1993: 222, 228; Poppe 1994: 35; Şçerbak 1997: 109; Tekin 2003a: 11; Starostin vd. 2003: 376)

13. DLT. *bögür* “böbrek”, KM. *böger-e*, ÇM. *böör* “böbrek, testis, taşak” (L, s. 200) (Şçerbak 1997: 109), Çuv. *püre* “böbrek” (Fedotov 1996, I, s. 461; Starostin vd. 2003: 1102)

14. DLT. *börk* “başlık, külah, börk”, KM. *bürkü*, ÇM. *bürh* “yaz şapkası” (L, s. 242) (Räsänen 1969: 71)

15. DLT. *bugday* “buğday”, KM. *budag-a(n)*, ÇM. *budaa* “tahıl, hububat,

darı, lapa, ayıklanmış ve dövülmüş buğday, yemek, öğün” (L, s. 207) (Clauson 1993: 222; Şçerbak 1997: 110), Çuv. *pŕi* “kara buğday” (Fedotov 1996, I, s.400), *pŕi* “lapa” (Fedotov 1996, I, s.405)

16. DLT. *buz* “buz”, KM. *mösü(n)*, ÇM. *mös(ön)* “buz” (L, s. 860) (Gülensoy 1974a: 248; Şçerbak 1997: 111), Çuv. *pŕ 1* “buz” (ÇRS, s.278) (Starostin vd. 2003: 933, 934)

17. Uyg. *çızg* “çizgi” (EUTS, s. 41), KM. *cirug-a 2*, ÇM. *zuraa* “çızık, çizik, çizgi” (L, s. 1638)

18. Çuv. *çir-çŕ* “hastalık” (ÇRS, s. 595), *çirlŕ* “hastalıklı” (ÇRS, s. 595), KM. *çilege*, ÇM. *çilee* “rahatsızlık, hastalık, yorgunluk, bitkinlik” (L, s. 293)

19. Türk. *çük* “erkeklik uzvu” (KTS, s. 54), KM. *çibe*, ÇM. *çiv* “çük, penis...” (L, s. 280)

20. DLT. *em* “kadının dişilik aygıtı”, KM. *ama(n)*, ÇM. *am(an)* “ağız” (L, s. 56) (Poppe 1994: 145; Tekin 2003c: 365), Çuv. *ani* “kapı ve pencere sürgülerine benzer bazı eşyalarda bulunan delik” (Fedotov 1996, I, s. 46)

21. DLT. *er* “er, erkek, adam”, KM. *ere*, ÇM. *er* “er, adam, erkek, koca, cüretli, cesur, yiğit”... (L, s. 511) (Gülensoy 1974a: 244; Şçerbak 1997: 115), Çuv. *ar* “erkek” (Gülensoy 1973: 113; Poppe 1994: 125; Starostin vd. 2003: 312)

22. DLT. *erk* “saltanat, sözü ve buyruğu geçerlik, kudret, iktidar”, KM. *erke*, ÇM. *erh* “hak, ayrıcalık, güç, otorite, yetki” (L, s. 522) (Räsänen 1969: 48; Gülensoy 1974a: 245; Poppe 1994: 192; Şçerbak 1997: 115), Çuv. *irŕk* “hürriyet, serbestlik” (Fedotov 1996, I, s. 170)

23. DLT. *ikkiz* “ikiz”, KM. *iker-e*, ÇM. *ihet* “ikiz, ikizler” (L, s. 641) (Şçerbak 1997: 119), Çuv. *yŕkŕ* “ikiz, ikiye ayrılmış, çatal” (Gombocz 1912: 3; Räsänen 1969: 39; Fedotov 1996, I, s. 191; Gülensoy 2007 I: 429)

24. DLT. *ingek* “inek”, Çuv. *ŕne* “inek”, KM. *üniy-e(n)*, ÇM. *ünee* “inek” (L, s. 1559) (Fedotov 1996, I, s. 151; Starostin vd. 2003: 619, 620)

25. Türk. *is*, KM. *isü*, ÇM. *is* “is, kurum” (L, s. 666) (Starostin vd. 2003: 580)

26. DLT. *kaç* “kaç” (1991, s. 243), KM. *kedü(n)*, ÇM. *hede(n)* “ne kadar, kaç tane, kaç kez, biraz, birkaç, az bir kaç kez” (L, s. 704)

27. Uyg. *katig 1* “katı, sağlam” (EUTS, s. 113), KM. *hatagu*, ÇM. *hatuu* “katı, sert, sağlam, güçlü, sadık, bağlı, sıkı...” (L, s. 1455) (Clauson 1993: 229; Şçerbak 1997: 137), Çuv. *hutŕ* “katı, sert, sıkı” (Starostin vd. 2003: 785, 786)

28. Uyg. *kazuk* “kazık” (EUTS, s. 115), KM. *gaçugu*, ÇM. *gatsuu* “kazık, direk” (L, s. 543)

29. DLT. *koy* “koyun”, KM. *honi(n)*, ÇM. *hon’* “koyun...” (L, s. 1487) (Räsänen 1969: 279; Gülensoy 1973: 116; Poppe 1994: 112; Clauson 1993: 223; Şçerbak 1997: 139)

30. DLT. *köt* “göt, arka” (1991, s. 367), Çuv. *kut / kot* “arka, kış, göt” (ÇRS, s. 198), KM. *ketü*, ÇM. *het* “arkasında, ötesinde, ilerde, aşırı” (L, s. 734)

31. DLT. *kök* “gök rengi, lâcivert”, KM. *köke*, ÇM. *höh* “mavi, gök mavisi, yeşil, kül rengi, koyu, karanlık” (L, s. 765) (Clauson 1993: 228; Şçerbak 1997: 128; Gülensoy 2007 I: 377), Çuv. *kıvak* “mavi, gök, boz” (Räsänen 1969: 287; Gülensoy 1973: 104; Poppe 1994: 89; Fedotov 1996, I, s. 245; Starostin vd. 2003: 714)

32. DLT. *kudruk* “kuyruk”, KM. *hudurg-a(n)*, ÇM. *hudraga* “atın sağrısı, atın kuyruğundan geçen eyer kayışı” (L, s. 1513) (Poppe 1994: 31; Şçerbak 1997: 142), Çuv. *hüre* “kuyruk” (Gombocz 1912: 33; 1991: 141; Fedotov 1996, II, s. 377; Starostin vd. 2003: 814)

33. DLT. *kuz* “güneş görmeyen yer, gölgeli yer” (1991, s. 391), DLT. *kerü* “geri” (1991, s. 305), KM. *kerü*, ÇM. *her* “bir dağın kuzey yamacındaki orman, kuz yerdeki orman” (L, s. 730)

34. DLT. *küç* “kuvvet, zor, güç, zulüm”, KM. *küçü(n)* 1, ÇM. *hüç(in)* “güç, kuvvet, gayret, çaba, enerji, sağlamlık” (L, s. 784) (Starostin vd. 2003: 730)

35. DLT. *öz* “öz, kendi, nefis; can, ruh, gönül”, Çuv. *var* 2 “iç, orta” (ÇRS, s. 64), KM. *örü*, ÇM. *ör* “iç, dahili, iç taraf, kalp, karın, kroner atardamar” (L, s. 1003), (Poppe 1994: 128; Starostin vd. 2003: 1064)

36. Çuv. *pıv, pü* “vücut, beden”, KM. *bey-e(n)*, ÇM. *biye* “beden, vücut, fizik, organizma, sağlık, sıhhat” (L, s. 151) (Fedotov 1996, I, s. 416)

37. DLT. *taş* “taş, kaya”, Çuv. *çul* “taş”, KM. *çilagu(n)*, ÇM. *çuluun* “taş” (L, s. 291) (Räsänen 1969: 466; Gülensoy 1973: 115, 2007 II: 865; Poppe 1994: 27; Şçerbak 1997: 154; Fedotov 1996, II, s.421; Starostin vd. 2003: 1373, 1374)

38. Uyg. *til* “dil” (EUTS, s. 156), KM. *kele(n)*, ÇM. *hel(en)* “dil” (L, s. 713) Çuv. *çılhe* “dil” (ÇRS, s. 589)

39. Uyg. *tiş* “diş” (EUTS, s. 157), Çuv. *şıl* “diş”, KM. *sidün*, ÇM. *şüd(en)* “diş” (L, s. 1083) (Tekin 2003b: 241-245)

40. DLT. *toz* “toz”, Çuv. *tusan* “toz” (ÇRS, s. 498), KM. *toru* “toz, uçuşan toz...” (L, s. 1276)

41. DLT. *tün* “gece”, *tüne-* “gecelemek”, KM. *tüne(n)* “karanlık, koyu”

(L, s. 1316), (Starostin vd. 2003: 1443), Çuv. **tütüm** “koyu, karanlık” ? (Fedotov 1996, II, s. 224)

42. Uyg. **tür** (EUTS, s. 169), KM. **düri**, ÇM. **dür** “tür, biçim, şekil, taslak, görünüş, sima ...” (L, s. 447) (Şçerbak 1997: 160), DLT. **türlüg** “türlü”, Çuv. **türli** “türlü” (Starostin vd. 2003: 1387),

43. KB. **tüs** “renk, güzel, koku”, Çuv. **tış** “renk, çiçek”, KM. **cisü(n)**, ÇM. **züs** “renk, tös, hayvan veya insan rengi, görünüş, özellik, nitelik, cilt, ten, deri” (L, s. 1643) (Fedotov 1996, II, s.222)

44. DLT. **ul** “duvar temeli”, Uyg. **ul** “dip, zemin” (EUTS, s. 172), KB. **ul** “temel”, KM. **ula** 1, ÇM. **ul** “taban, ayak veya ayakkabı, tabanı, temel, esas” (L, s. 1339) (Şçerbak 1997: 161; Starostin vd. 2003: 1492), Çuv. **ura** “ayak” (ÇRS, s. 514)

45. DLT. **urug** “tane, tohum, evin”, Çuv. **vürı** “tane, tohum, buğday”, KM. **ür-e**, ÇM. **ür** “tohum, tahıl, meyve, sonuç, ürün, evlat, soy, nesil, soy sop” (L, s. 1561) (Fedotov 1996, I, s. 109; Starostin vd. 2003: 1187)

46. DLT. **yaş** “yaş”, Çuv. **şul** “yaş, yıl”, KM. **nasu(n)**, ÇM. **nas** “yaş, yaşanan yıl, ömür, çağ, devir” (L, s. 885) (Ramstedt 1922: 26; Starostin vd. 2003: 961; Tekin 2003ç: 377)

47. DLT. **yudruk**, KM. **nidurg-a**, ÇM. **nudraga** “yumruk...” (L, s. 903) (Gombocz 1912: 34; 1991: 145; Clauson 1993: 229; Şçerbak 1997: 125; Poppe 1994: 63; Starostin vd. 2003: 991; Tekin 2003ç: 377, Gülensoy 2007 II: 1176), Çuv. **çimür** “yumruk” (ÇRS, s. 583), **çışki** “yumruk” (ÇRS, s. 599)

48. DTS. **yürek**, KM. **cirüke(n)**, ÇM. **zürh(en)** “yürek, kalp” (L, s. 1640) (Clauson 1993: 229; Şçerbak 1997: 126), Çuv. **çire** “yürek” (Gülensoy 1973: 111, 2007 II: 1194; Fedotov 1996, II, s.414; Starostin vd. 2003: 1555)

Yukarıda isim cinsinden verilen 48 denklikten 30’unda Çuvaşça örnekler de mevcuttur. Çuvaşça, bu 30 örneğin tamamında Eski Türkçe ile benzerlik göstermektedir. Yani, denkliği oluşturan örnekler Çuvaşçada açık hece taşımamaktadır. Denkliğe uyan kelimelerin leksik dağılımı ve Çuvaşça kelimelerin bu sayı içindeki yeri ise bir tablo yardımıyla şöyle gösterilebilir:

İSİMLER	Adet	Çuvaşça örnek sayısı
İnsan vücudu ve organlarla ilgili isimler	10	9
Hayvanlar ve hayvanlarla ilgili isimler	4	3
Eşya isimleri	2	-
Renk ve renklerle ilgili isimler	3	2
Sayı isimleri	1	1
Bitki isimleri	2	2
Yer-yön isimleri	2	1
Tabiatla ilgili isimler	3	3
Sıfatlar	4	2
Zamirler	1	1
Diğer isimler	16	6
TOPLAM	48	30

Tabloda da görüldüğü gibi insan vücudu ve organlarıyla ilgili isimler, geri kalan gruplara göre sayıca biraz daha fazla miktardadır. Hayvan isimleri ise bu açıdan ikinci sırada yer almıştır.

48 örnekten sekizi Swadesh'in temel kelime listesinde (100'lük liste) de bulunan kelimelerdir. Bunlardan beşi, insan vücudu ve organlarıyla ilgili isimlerdir (*ağız, dil, diş, kalp, beden*). Diğer kelimeler ise *biz, taş* ve *erkek*'tir.

B. Fiiller:

Fiiller için vereceğimiz örnek sayısı da 48'dir. Çuvaşça kelimeler, bu denkliklerin 28'inde yer almıştır. İsimlerle fiillerin sayısının eşit çıkması ve bunların içinde Çuvaşça kelimelerin de isimlerdeki miktarla hemen hemen aynı olması ilginçtir.

Aşağıda verilen 48 fiil cinsinden örnekte de tıpkı isimlerde olduğu gibi Klasik Moğolcada açık hecelerde genellikle *a/e* ünlüsü kullanılmıştır. Fakat isimlerde 33 olan *a/e*'li açık hece sayısı fiillerde 23'e düşmüştür. Bu rakam, fiil örneğinin yaklaşık yarısıdır. Fiillerde açık hecelerin geri kalanının onu *u* ile (7, 13, 16, 23, 26, 27, 35, 37, 40, 44), sekizi *i* ile (2, 3, 8, 10, 19, 20, 36, 41) yedisi ise *ü* ile (9, 14, 21, 22, 38, 39, 43) bitmektedir.

Fiiller için denklige uyan örnekler şunlardır:

1. DLT. *adı-* “ayırarak”, KM. *acıra-* 1, ÇM. *acra-* “ilerlemek, ileri gitmek, öne geçmek; geri çekilmek; üst kişilerden uzak durmak...” (L, s. 99)

(Tekin 2003c: 360)

2. Uyg. **ak-** “akmak” (EUTS, s. 6), DLT. **ak-** “akmak” (1991: 5), KM. **aki-**, ÇM. **ahi-** “akmak, ileri gitmek, gelişmek, öne ilerlemek, artmak”, (L, s. 41) (Tekin 2003c: 362; Gülensoy 2007 I: 58), Çuv. **yuh-** “akmak” (ÇRS, s. 643)

3. DLT. **alk-** “bozmak, mahvetmek, yiyip bitirmek, batırmak” (1991: 20), KM. **alki-**, ÇM. **alhi-** “dövmek, vurmak, çarpmak” (L, s. 52)

4. DLT. **as-** “asmak”, **asıl-** “asılmak”, KM. **asa-** 3, ÇM. **asa-** “asılmak, yapışmak, sarılmak...” (L, s. 88) (Poppe 1994: 185), Çuv. **us-** / **os-** “sarkıtmak, tartmak” (Fedotov 1996, II, s. 289; Starostin vd. 2003: 1126)

5. DLT. **bert-** “berelemek”, **bertin-** “berelenmek”, **bertil-** “burkulmak” (1991: 85), KM. **berte-**, ÇM. **berte-** “bertilmek, incinmek, yaralı, sakatlanmış...” (L, s. 160)

6. Uyg. **biç-** “biçmek” (EUTS, s. 27), DLT. **biç-** “kesmek, biçmek” (1991: 87), KM. **biça-**, ÇM. **byats** “bölünmüş, parçalar hâlinde, toz hâlinde, küçük parçalar hâlinde” (L, s. 162)

7. DLT. **boğ-** “boğmak”, KM. **bogu-**, ÇM. **boo-** “bağlamak, boğmak, iliştiirmek...”, (L, s. 177), (Şçerbak 1997: 107), Çuv. **pǎv-** 1 “boğmak, boğazını sıkamak” (Fedotov 1996, I, s.393; Starostin vd. 2003: 1101)

8. DLT. **bürün-** “bürünmek”, Çuv. **pirke-** , KM. **büri-**, ÇM. **büre-** “bürümek, kuşatmak, örtmek, kaplamak, sarmak, döşemek” (L, s. 239) (Starostin vd. 2003: 385, 386), Çuv. **pǎr-** 2 “daraltmak, büzmek” (ÇRS, s.288)

9. DTS. **büt-** , KM. **bütü-**, ÇM. **büte-** “bitmek, oluşmak, şekillenmek...” (L, s. 245) (Şçerbak 1997: 111), Çuv. **pǎr-** “bitmek, sona ermek” (Fedotov 1996, I, s. 426)

10. DLT. **çak-** “çakmak, eriştirmek, kışkırtmak”, KM. **çaki-**, ÇM. **tsahi-** “çakmak, çakmak taşından ateş çıkarmak, şimşek gibi birden çıkmak, parlamak” (L, s. 260) (Şçerbak 1997: 112; Starostin vd. 2003: 421)

11. Çuv. **çar-** “durdurmak, engellemek” (ÇRS, s. 579), KM. **torg-a**, ÇM. **torgo-** “durdurmak, tutturmak, yakalatmak...” (L, s. 1274)

12. Çuv. **çǎr-** “izin vermek, müsamaha etmek, dayanmak, tahammül etmek”, KM. **çida-**, ÇM. **çada-** “yetmek, dayanmak, yapabilmek, yenebilmek”... (L, s. 282) (Róna-Tas 1975: 203; 1982: 88, 89; Fedotov 1996, II, s. 405)

13. Uyg. **çiz-** (EUTS, s. 42), Çuv. **şur-** “yazmak” (EUTS II, s. 154), KM. **ciru-**, ÇM. **cura-** “çizmek, çizgi çizmek veya resim yapmak, kazımak küremek, tırmalamak, kibrit çakmak” (L, s. 1638), (Räsänen 1969: 193)

14. Uyg. **çök-** “çökmek” (EUTS, s. 43), KM. **çökü-**, ÇM. **tsöhö-** “umutsuzlanmak, çökmek, umudunu yitirmek” (L, s. 321) (Starostin vd. 2003: 450), Çuv. **şük-3** “yıkılmak, düşmek, çökmek” (ÇRS, s. 401)

15. DTS. **er-** “ermek, varmak, ulaşmak”, KM. **ire-**, ÇM. **ire-** “gelmek, varmak, ulaşmak...” (L, s. 660)

16. Uyg. **kan-** “kanmak, kandırılmak, inandırılmak” (EUTS, s. 110), KM. **hanu-**, ÇM. **hana-** “kanmak, doymak, memnun olmak, doymak...” (L, s. 1435) (Şçerbak 1997: 133), DLT. **kan-** “su veya başka şeylere kanmak”, KB. **kan-** “kanmak, doymak” (Starostin vd. 2003: 643)

17. DLT. **kat-** “katmak, karıştırmak, katılaşmak, sert olmak”, KM. **hata-**, ÇM. **hata-** “katmak, kurumak, katıp veya kuruyup kalmak” (L, s. 1455) (Şçerbak 1997: 137), Çuv. **hut-** “sertleşmek, katılaşmak, donmak” (Fedotov 1996, II, s. 385)

18. DLT. **kegir-** “geğirmek”, KM. **kekere-**, ÇM. **hehre-** “geğirmek, hıçkırmak” (L, s. 711) (Şçerbak 1997: 126), Çuv. **kakır-** “geğirmek” (ÇRS, s. 136) (Starostin vd. 2003: 633, 634)

19. DLT. **kert-** “kertmek”, KM. **kerçi-**, ÇM. **herçih** “kesmek, kıymak, dilimlemek, parçalamak, kertmek...” (L, s. 725) (Şçerbak 1997: 127), Çuv. **kart-** 1 “kertmek” (Räsänen 1969: 257; Fedotov 1996, I, s. 231; Poppe 1994: 32)

20. DLT. **kew-** “gevelemek, gevme, gevşetmek”, KM. **kebi-**, ÇM. **hive-** “geviş getirmek, çiğnemek” (L, s. 700) (Räsänen 1969: 244), Çuv. **kavle-**, **keve-** “çiğnemek, geviş getirmek” (Fedotov 1996, I, s. 210; Starostin vd. 2003: 667)

21. DLT. **kez-** “gezmek, dolaşmak”, KM. **kerü-** 2, ÇM. **here-** “gezinmek, dolaşmak” (L, s. 731) (Gombocz 1912: 5), Çuv. **kas-** 2 “gezmek, dolaşmak” (Fedotov 1996, I, s. 234)

22. DLT. **kez-** “gezmek, dolaşmak” (1991, s. 310), KM. **kesü-**, ÇM. **hese-** “gezmek, gezinmek, dolaşmak...” (L, s. 733)

23. DLT. **kır-** “kazımak, bir şeyi kökünden çıkarmak, kırmak”, Çuv. **hur-** “kazımak, tırmıkla toplamak”, KM. **kiru-**, ÇM. **hyara-** “kırmak, küçük parçalara bölmek, ezmek korkusu olmak, korkmak, ürkmek” (L, s. 752) (Starostin vd. 2003: 679), Çuv. **hıra-** 2 “korkmak” (ÇRS, s.547)

24. DTS. **kırk-** “kırmak”, KM. **kirga-**, ÇM. **hyarga-** “kesmek, budamak, kırmak, biçmek” (L, s. 750) (Gülensoy 1973: 104; Şçerbak 1997: 139; Starostin vd. 2003: 792), Çuv. **kırtmış** “kesilmiş; yelesi kesilmiş yaramaz at” (Fedotov 1996, I, s. 260)

25. DLT. *kıs-* “kısaltmak, daha kısa yapmak, kısarak çalmak, kıstırmak”, KM. *kisa-*, ÇM. *hyasa-* “engellemek, engel olmak, set çekmek, mani olmak” (L, s. 752) (Starostin vd. 2003: 680, 681)

26. DLT. *kıy-* “sözden dönmek, kıymak, eğrilemesine doğramak” (1991, s. 324), KM. *kidu-*, ÇM. *hyada-* “kıymak, kesmek, kıymak, kılıçtan geçirmek, katletmek, boğazlamak, öldürmek, yok etmek, yıkmak” (L, s. 739)

27. DLT. *saç-* “saçmak”, KM. *saçu-*, ÇM. *satsa-* “saçmak, yaymak, bölmek, ayırmak, sepmek, eğmek, dağıtmak, püskürtmek” (L, s. 1018) (Räsänen 1969: 392; Poppe 1994: 100; Şçerbak 1997: 144; Starostin vd. 2003: 1325)

28. DLT. *sağ-* “sağmak”, KM. *saga-* 1, ÇM. *saa-* “sağmak, süt sağmak” (L, s. 1019) (Poppe 1994: 48; Şçerbak 1997: 144), Çuv. *su-* 2, *siv-* “sağmak (inek)” (Fedotov 1996, II, s. 53; Starostin vd. 2003: 1198)

29. DLT. *san-* “saymak, sayılmak, sanmak”, KM. *sana-*, ÇM. *sana-* “düşünmek, düşünüp taşınmak, ummak” (L, s. 1038) (Poppe 1994: 48; Şçerbak 1997: 144), Çuv. *sun-* “istemek, arzu etmek, dilemek” (Fedotov 1996, II, s.62), Çuv. *su-* I / *siv-* “saymak, hesaplamak, bilmek, sanmak” (Fedotov 1996, II, s. 53)

30. DTS. *sek-* “sekmek, zıplamak”, Çuv. *sik-* “sıçramak, zıplamak”, KM. *sege-*, ÇM. *sege-* “sekmek, seğırtmek, sekerek koşmak, tırıs gitmek, hızlı gitmek, tırısa kalkmak” (L, s. 1059) (Starostin vd. 2003: 1201, 1202)

31. DLT. *sezik* “sezme, seziş”, KM. *sere-*, ÇM. *sere-* “sezmek, uyanmak, ayıkmak, ayılmak...” (L, s. 1069), (Poppe 1994: 48; Şçerbak 1997: 144; Starostin vd. 2003: 1219; Gülensoy 2007 II: 761), Çuv. *sis-* “sezmek, hissetmek” (Fedotov 1996, II, s.52)

32. DLT. *sik-* “sıkılmak”, KM. *saga-* 2, ÇM. *saa-* “sıkılmak, kısaltmak, büzmek, daraltmak, küçültmek, azaltmak, indirmek...” (L, s. 1019)

33. DLT. *sid-* “siymek, işemek”, Çuv. *šiv-* “işemek”, KM. *sige-*, ÇM. *še-* “siğmek, işemek, çiş yapmak, su dökmek” (L, s. 1087) (Räsänen 1969: 421; Poppe 1994: 50; Fedotov 1996, II, s. 448), Çuv. *šik-*, *šiv-* ? (Starostin vd. 2003: 1327, 1328)

34. DLT. *sik-* , KM. *sig-* 1, ÇM. *šaa-* “yumruklamak; sokmak, çakmak (çivi, kazık) (L, s. 1084) (Starostin vd. 2003: 1244)

35. Uyg. *sok-* “sokmak, basmak...” (EUTS, s. 137), Çuv. *ših-* “sokmak, oymak, delmek” (ÇRS, s. 355), KM. *cogu-*, ÇM. *zoo-* “sokmak, çakmak, kakmak, içine sokmak, arasına sıkıştırmak, takmak, düzenlemek” (L, s. 1648)

36. DLT. *sor-* “sormak”, KM. *sori-*, ÇM. *sori-* “sınamak, denemek,

sormak, imtihan etmek, yoklamak” (L, s. 1130) (Starostin vd. 2003: 1310)

37. DLT. *sor-* “sormak”, KM. *soru-*, ÇM. *soro-* “sormak, soğurmak, emmek, yutmak, içme çekmek...” (L, s. 1131) (Şçerbak 1997: 147; Starostin vd. 2003: 1275)

38. Uyg. *sök-* 1 “sökmek, koparmak” (EUTS, s. 138), KM. *sekü-*, ÇM. *söhö-* “sökmek, çekmek, açmak, yukarıya kaldırmak...” (L, s. 1064) (Şçerbak 1997: 147)

39. Uyg. *sön-* “sönmek, dinmek” (EUTS, s. 138), KM. *sönü-*, ÇM. *sönö-* “sönmek, ateş bitmek, tükenmek, ölmek, can vermek...” (L, s. 1134) (Poppe 1994: 111; Şçerbak 1997: 147), Çuv. *sün-* “sönmek” (Räsänen 1969: 430; Fedotov 1996, II, s.70; Starostin vd. 2003: 1292)

40. Uyg. *sün-* “gevşemek, hafiflemek” (EUTS, s. 141), DTS. *sun-*, KM. *sunu-*, ÇM. *suna-* “sünmek, yayılmak, büyümek, uzamak, sarkmak” (L, s. 1143) (Şçerbak 1997: 147)

41. DLT. *tep-* “döğmek, vurmak, tepmek”, Çuv. *tap-* “tepmek, itmek, vurmak (ÇRS, s. 442), KM. *dabi-*, ÇM. *davi-* “atı mahmuzlamak, dürtmek” (L, s. 337)

42. DLT. *td-* “geri koymak, menetmek” (1991: 612), Çuv. *çar-* 1 “engellemek, durdurmak” (ÇRS, s. 579), KM. *çara-*, ÇM. *tsara-* “engellemek, önlemek...” (L, s. 265)

43. DLT. *tiz-* “dizmek”, KM. *dürü-*, ÇM. *düre-* “koymak, itmek, sokmak, dürtmek...” (L, s. 449) (Starostin vd. 2003: 403)

44. DLT. *tüş-* “düşmek, inmek (1991, s. 677), KM. *dusu-*, ÇM. *dusa-* “damlamak, damlalar hâlinde düşmek, damla damla çıkmak, sızmak” (L, s. 439)

45. Uyg. *on-* “sağlamak, onarmak, tedavi etmek” (EUTS, s. 95), KM. *ana-* 1, ÇM. *ana-* “onmak, iyileşmek; (yara) sağalmak, iyileşmek, kapanmak” (L, s. 67)

46. DLT. *öl-* “ölmek” (1991: 456), Çuv. *vil-* “ölmek” (ÇRS, s. 79), KM. *ala-*, ÇM. *ala-* “öldürmek, katletmek, kesmek, boğazlamak” (L, s.42)

47. DLT. *uk-* “anlamak”, KM. *uha-*, ÇM. *uha-* “anlamak, bilmek, kavramak, öğrenmek” (L, s. 1372) (Räsänen 1969: 511; Clauson 1993: 228; Starostin vd. 2003: 1490)

48. DLT. *ürk-* “ürkmek”, KM. *ürge-*, ÇM. *ürgec ?* “ürkmek, korkmak, ürkütülmek, korkutulmak” (L, s. 1562) (Räsänen 1969: 522; Şçerbak 1997: 162; Starostin vd. 2003: 1060), Çuv. *ırñ-* “ürkmek” ? (Fedotov 1996, I, s. 156)

Yukarıda isimler ve fiiller diye iki grupta verdiğimiz Türkçe ve Moğolca arasındaki bu “son ses” denkliği için çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Araştırmacıların konuyla ilgili görüşleri temel olarak ikiye ayrılabilir. Bunlardan birinci grup kelime sonundaki ünlünün (açık hece) orijinal olduğunu düşünenlerdir. Ramstedt, Poppe, Menges ve Doerfer gibi isimler ilk grupta yer alırlar ve Türkçede erken bir dönemde son sesteki ünlünün düştüğü görüşündedirler. İkinci gruptaki isimler ise son sesteki ünlünün ikincil olduğunu, yani sonradan ortaya çıktığını düşünürler. Bunlar arasında ise Clauson, Şçerbak ve Sevortyan gibi isimler mevcuttur (Doerfer 1976: 21).

Poppe, konuyla ilgili görüşlerini dile getirirken ilk hece dışındaki ünlü sisteminin en iyi Moğolcada korunduğunu belirtmiş; Türk dillerinde vurgusuz hecelerdeki kelime sonu ünlülerinin kaybolduğunu; Moğolcada ise pek çok hâlde ilk heceden sonraki ünlülerin asli niteliklerini koruduklarını söylemiştir. Ör. Mo. *boro* < *bora* “gri” = ET. *boz*. ay. (1994: 180). Poppe ile aynı görüşü paylaşan Ahmet Temir ise bazen ortak kelimelerde belirli ayrılıklara rastlandığını ifade etmiş, bu ayrılıklardan birini de Moğolca kelimelerin sonundaki hecelerin yaşaması, Türkçede ise vurgusuz hecelerin düşmesi olarak göstermiştir (1994: 296). Her iki araştırmacının da meseleyi Türkçede vurgusuzluktan kaynaklanan bir hecenin düşmesi şeklinde yorumladıkları görülmektedir. Türkçede kelime vurgusunun genellikle son hecede bulunması araştırmacıların bu görüşlerine şüpheyi yaklaşılabileceğimizi düşündürmektedir.

Poppe, ayrıca, bir çeşit ünlü sokulmasıyla Türkçede kelime sonu ünsüzleri arasında ikincil ünlü meydana çıktığını söylemiştir. Bu tür sokulmaların bulunduğu kelimelerin sonunda kelime sonu ünlüsünün kaybolması sebebiyle “gayri münasip” ünsüz grupları oluştuğunu belirten Poppe şu örneği vermiştir: Moğ. *umta*- “uyumak” = Kaz. *umut*- < **umt*- < **umta*- “unutmak”. Metateze ilişkilendirerek Moğ. *gudurga* < **kudurka* “kuskun” = ET. *kudruk* < **kudurk* < **kudurka* “kuyruk” örneğini veren Poppe’ye göre Türkçenin ilk heceden sonraki ünlü sistemi, Moğolcanın ünlü sistemiyle karşılaştırıldığında oldukça aşınmış görünmektedir (1994: 180).

Son sesteki ünlünün asli olduğuna inanan isimlerden biri olan Doerfer de, aşağıdaki zaman tablosunda bu ünlünün Türkçede düşme tarihini göstermiştir. Buna göre, sondaki ünlü Türkçede 0-500 yılları arasında düşmüştür (1974: 7):

	-1000	-500	0	500 (Halaçça ayrılıyor)	1000
Türk.	A. p-/A >	B. f-/A >	C. h-/A >	D. h-/ -Ø >	E. Ø-/ -Ø
	(pere)	(fere)	(here)	(her)	(er)
Moğ.	p-/A.....>			f-/A	h-/A

Doerfer'in yukarıdaki tablosunda hem kelime başı **p*'nin hem de hece sonundaki açık hecenin gelişim şeması verilmiştir. Ona göre milat sıralarında **p*'yi artık *h* yapan Türkçe, kelime sonundaki açık hecelerini ise hâlâ korumaktadır. 500'lü yıllarda ise sondaki açık heceler de artık düşmüştür. Doerfer'in verdiği tarihlere belki şu noktada itiraz edebiliriz. Çuvaşçanın bilindiği gibi milat sıralarında Türkçenin ana kolundan ayrıldığı kabul edilir. Örnekler arasında gösterdiğimiz Çuvaşça kelimelerden hiçbirinin kelime sonunda Moğolca gibi açık hece taşımadığı dikkat çekmektedir. Çuvaşça bu konuda Eski Türkçe ile paralellik gösterir. Hâlbuki birkaç örnekte de olsa, ilgili Çuvaşça kelimelerde açık hecenin izlerine rastlamamız gerekmez miydi? Eğer Doerfer'in şemasındaki gibi Türkçede kelime sonunda bir açık hece dönemi düşünecek isek eldeki veriler ışığında bu dönemin Çuvaşça ayrılmadan önce sona ermiş olması, yani sondaki ünlünün düşmüş olması gerekirdi.

Son sesteki ünlünün asli olabileceğine inanan araştırmacılardan Menges, uzun ünlülerin Türkmen ve Yakut lehçelerinde korunduğuna dikkat çekerek, Altay dillerindeki iki heceli kelimelere karşılık gelen Türkçe kelimelerdeki uzunluğu telafi uzunluğu olarak değerlendirmiş ve Türkmenceden *gōōk* “mavi” ve *āb* “av” örneklerine karşılık Moğolca *kōke* ve *aba* örneklerini vermiştir (1995: 75). Tekin ise ünlü uzunluğunun Ana Türkçede “secondary origin” olabileceğini söylemiştir. Fakat **kōke*, **aba* gibi iki heceli kelimelerin son ünlüsünü yitirdiğinde birinci ünlünün uzamasının sebebini anlamanın zor olduğunu belirten Tekin, sondaki ünlünün kaybolmasının bir telafi uzunluğuna yol açıp açamayacağı sorusu üzerinde durmuştur. Tekin daha da önemli olarak Türkçede kısa ünlülü olup da Moğolcada yine de iki heceyle karşılanan kelimelerin varlığına işaret etmiştir. GT. *kat-* ~ Moğ. *hata-*, GT. *koç* “koç” ~ Moğ. *huça*, GT. *ul* “temel” ~ Moğ. *ula*, GT. *sık-* “sıkmak” ~ Moğ. *siha-* gibi örnekler veren Tekin “Bu örneklerde niçin telafi uzunluğu meydana gelmemiştir?” sorusunu sormuştur. Menges'in teorisinin kabulü durumunda bu sorulara cevap verilemeyeceğini belirten Tekin, Ana Altayca düşünülen şekillerin ilk hecelerinde bulunan ünlülerin orijinal uzun ünlü olduklarını iddia etmiş ve şöyle bir tablo çizmiştir (2004a: 74):

Ana Altayca **āba* “av” > Ana Moğ. **aba*
> Ana Türk. **āb*
Ana Altayca **kōke* > Ana Moğ. **kōke*
> Ana Türk. **kōk*

Tekin, kökteki uzun ünlüden sonra gelen ünlünün düşmesi hadisesinin Türkçede oldukça yaygın olduğunu da belirterek şu örnekleri vermiştir (2004: 74):

Hak. *pūr* “kurt” < *bōri (krş. Trkm. bōri “kurt”)

Yak. *bāy*- “zenginleşmek” < *bāyu- (krş. Trkm. *bāya*- “zenginleşmek” < **bayu*-)

Yak. *kūr*- “kurumak” < *qūri- (krş. Trkm. *gūra*- “kurumak” < **quri*-)

Tekin’in birçok konuda olduğu gibi aslında burada da Ramstedt ve Poppe’ye yakın görüşte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat dikkat edilirse o Ana Türkçe döneminde bile Türkçe için son seste (Moğolca ile ortak olan kelimelerde) açık hece düşünmemektedir. Onun verdiği örneklerde de görüldüğü gibi Ana Altayca biçimler bir kolda açık heceli gelişirken diğer kolda kapalı hece şeklinde tezahür etmiştir.

Konuyla ilgili son çalışmaların birinde İbrahim Taş, meseleye Kutadgu Bilig’de yaklaşmaya çalışmıştır. Kutadgu Bilig’de Ana Altayca açık hecelerin izlerini arayan Taş, bunların Türkçede tamamen kaybolmadığı görüşündedir. Ona göre açık heceler Türkçede en iyi şekilde bazı tek heceli ve belirli eklerle türemiş çok heceli fiillerin geniş zamanı ile belirli sayıdaki çok heceli türetmelerde korunmuştur (2008: 355). Taş, Türkçe için **adı*- “almak”, **alı*- “almak”, **bodu* “boy, kabile”, **tuta*- “tutmak” gibi çeşitli yıldızlı kökler düşünmektedir (2008: 360-362)

Sonuç olarak, eldeki veriler ve yapılan yorumlar dikkate alınca şunları söylemek mümkündür:

1. Başta verdiğimiz listelerden ve rakamsal değerlerden de anlaşılacağı üzere denkliği oluşturan kelimelerin isim ya da fiil cinsinden olmaları, denklik için bir anlam ifade etmemektedir. Denkliğe uyan 48 isim, 48 de fiil örneği mevcuttur.

2. Toplam 96 denklikte 58 Çuvaşça kelime de yer almıştır. Bunların 30’u isimlerde, 28’i ise fiillerde geçmektedir. Çuvaşça kelimeler, denklikte Klasik Moğolcayla değil Eski Türkçe ile uygunluk göstermektedir. Eski Türkçede kapalı heceli olup da Çuvaşça ve Klasik Moğolcada açık heceli olan yalnızca bir örneğe rastlanmıştır (ET. *berk*, KM. *berke*, Çuv. *parka*).

3. Klasik Moğolca açık heceyi oluşturan ünlünün niteliği bakımından ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır: Açık heceyi genellikle *a/e* ünlüsü oluşturmaktadır. İsimlerde 32, fiillerde 23, olmak üzere toplam 55 örnek *a/e* ile bitmektedir. *u/ü* ile biten açık hece sayısı 29, *i/i*’li açık hece sayısı ise 12’dir. Anlaşılan o ki açık heceyi oluşturan ünlü genellikle geniş olmaktadır. Bir tablo yardımıyla rakamları şu şekilde gösterebiliriz:

	Açık heceyi oluşturan ünlü		
	a/e	u/ü	i/i
İsimlerdeki sayısı	32	12	4
Fiillerdeki sayısı	23	17	8
Toplam	55	29	12
Toplam sayıya (96) oranı	% 57.29	% 30.20	% 12.50

4. 96 denklik içerisinde Swadesh'in 100 kelimelik temel kelime listesinden 9 kelime de yer almaktadır. Bunların biri fiil (*öldür-*), geri kalanları ise isimdir (*ağz, dil, diş, kalp, beden, biz, taş, erkek*). Bu dokuz temel kelime, Türkçenin en eski yazılı belgelerinden beri gelişimini takip edebildiğimiz kelimeler arasındadır. Bu kelimelerden hiçbirinin açık ünlü ile biten şekillerine metinlerde rastlanmamıştır.

5. Doerfer'in zaman tablosunda milat sıralarında Türkçe, kelime sonundaki açık heceleri hâlâ korumaktadır. 500'lü yıllarda ise sondaki açık heceler de artık düşmüştür. Milat sıralarında Genel Türkçeden ayrıldığı düşünülen Çuvaşçadan bu noktada bahsetmeyen Doerfer'in verdiği tarihlerin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğer Doerfer'in şemasındaki gibi Türkçede kelime sonunda bir açık hece dönemi düşünecek isek eldeki veriler ışığında bu dönemin Çuvaşça ayrılmadan önce sona ermiş olması, yani sondaki ünlünün düşmüş olması gerekirdi.

6. Gerek Türkçe için gerekse Moğolca için yazılı kaynakların ne kadar eskiye gittiği malumdur. Türkçe için 6-7., Moğolca için 13. yüzyıla kadar gittiği bilinen yazı dili tarihi ve aradaki farkı oluşturan yaklaşık 500 yıllık süreç, aslında sağlıklı yorum yapmayı da güçleştirmektedir. Bir kez daha belirtelim ki bilinen yazı tarihimiz içinde (Hunlardan kalan kelimeler de dahil) denkliği sağlayan kelimelerin sonda açık heceli biçimleri bulunmamaktadır. Türkçe kelimelerin karşılığında gösterdiğimiz Moğolca kelimeler de yazılı kaynaklarda 1225'ten daha erken bir tarihe ait değildir.

7. Türkçede vurgusuz hecelerin düştüğü görüşü, Türkçe gibi vurguyu genellikle son hecede taşıyan bir dil için çok da inandırıcı gelmemektedir. Türkçe ve Moğolca gibi sondan eklemeli dillerde uzun şekillerden ziyade kısa şekillerin asli olması daha makuldür. Uzun şekillerin, genellikle, vurgudan ya da yeni kelime yapma gibi başka sebeplerden dolayı ortaya çıkması beklenir.

8. Konuyla ilgili en mantıklı açıklama, kanaatimizce Tekin'in yaptığı Ana Altaycadaki açık heceli biçimlerin Ana Moğolcaya yine açık hece ile, Ana Türkçeye ise kapalı hece ile geçmiş olabilecekleri görüşüdür. Çuvaşça örneklerde bile, ortak kelimelerde açık heceye rastlamamız bu görüşü destekler görünmektedir.

Kısaltmalar:

ÇM.	Çağdaş Moğolca
Çuv.	Çuvaşça
DLT	Divanü Lûgat'it-Türk (Atalay yayını)
DTS	Drevnetyurkskiy Slovar'
EUTS	Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
KB.	Kutadgu Bilig (Arat yayını)
KM.	Klasik Moğolca
L.	Lessing
Moğ.	Moğolca
Uyg.	Eski Uygur Türkçesi

Kaynaklar:

- ARAT, Reşit Rahmeti**, *Kutadgu Bilig III (İndeks)*, (Hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce) TKAE Yay., İstanbul 1979.
- ATALAY, Besim (1991)**, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi IV (Endeks)*, (3. baskı), TDK Yay., Ankara.
- CAFEROĞLU, Ahmet (EUTS)**, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- CLAUSON, Sir Gerard (1993)**, (Çev. Günay Karaağaç), "14. Yüzyıl Moğolcasındaki Türkçe Unsurlar", *EÜ Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1993, VII, s. 215-234. ("The Turkish Elements in 14th Century Mongolian", *CAJ*, 5, 1960, s. 301-316.)
- ÇRS (ÇRS, 1982): Çñvaşla – Vırışla Slovar'**, Moskova, 1982 .
- DOERFER, Gerhard (1976)**, "Proto-Turkic: Reconstruction Problems", *TDAY Belleten 1975-1976*, Ankara, s. 1-59.
- DTS: Drevnetyurksiy Slovar'**, Akademia Nauk SSSR, Leningrad, 1969
- ERSOY, Feyzi (2008)**, *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Yayımlanmamış Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun).
- FEDOTOV, M. R. (1996)**, *Etimolojiçeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazıka*, Çeboksarı, 2 c.
- GOMBOCZ, Zoltan (1912)**, "Zur Lautgeschichte der altaischen Sprachen", *KSz*, 13, 1912, s.1-37.
- GÜLENSOY, Tuncer (1973)**, "Moğolların Gizli Tarihi'ndeki Türkçe Kelimeler Üzerine Bir Deneme", *Türkoloji Dergisi*, C. V/1, s. 93-105, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer (1974)**, "Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar", *Türkoloji Dergisi*, C. VI/1, s. 235-259, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer (2007)**, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, TDK Yay., 2 Cilt, Ankara.
- KTS: Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, (Haz. Recep Toparlı, Hanifi Vural, Recep Karaatlı), TDK Yay., Ankara 2003.

- LESSING, F. D.**, *Moğolca-Türkçe Sözlük*, (Çev. Günay Karaağaç), TDK Yay., 2 C., Ankara, (Mongolian-English Dictionary, Berkeley and Los Angeles, 1960)
- MENGES, Karl Heinrich (1995)**, *The Turkic Languages and Peoples*, Wiesbaden, (2. Baskı), 248 s.
- NÉMETH, Gyula (1912)**, “Die türkisch-mongolische Hypothese”, *ZDMG*, 66, s. 549-576.
- Németh, Gyula (2003)**, “Şaman Kelimesinin Kökeni üzerine (Türkçe-Moğolca Ses Tarihi İçin Birkaç Not)” (Çev. Özlem Nemutlu), *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 16, Yaz 2003, s. 27-34.
- POPPE, N. (1994)**, *Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri*, (Çev. Zeki Kaymaz), Fatih Ofset, İstanbul, 296 s. (*Vergleichende Grammatik der Altaischen Sprachen, Teil: 1, Vergleichende Lautlehre*, Wiesbaden, 1960).
- RAMSTEDT, G. J. (1922)**, “Zur frage nach der stellung des tschuwassischen”, *JSFO*, 38, s. 3-34.
- RÄSÄNEN, Martti (1969)**, *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1969-1971.
- RÓNA-TAS, A. (1975)**, “The Altaic Theory and the History of a Middle Mongolian Loan word in Chuvash”, *Researches in Altaic Languages*, s. 201-211.
- RÓNA-TAS, A.**, *Studies in Chuvash Etymology*, Szeged 1982, 240 s.
- RÓNA-TAS, A. (1982)**, “Loan-Words of Ultimate Middle Mongolian Origin in Chuvash”, *Studies in Chuvash Etymologies*, Szeged, s.66-134.
- STAROSTIN, Sergei - DYBO, Anna - MUDRAK Oleg (2003)**, *Etymological Dictionary of the Altaic Languages*, 3 cilt, Leiden.
- ŞÇERBAK, A. M. (1997)**, *Ranniye Tyurksko-Mongol'skiye Yazıkovıye Svyazi (VIII-XIV BB.)*, Sankt-Peterburg.
- TAŞ, İbrahim (2008)**, “Ana Altayca Gövde Sonu Ünlülerinin Kutadgu Bilig'deki İzleri”, *Turkish Studies*, Volume 3/1 Winter.
- TEKİN, Talat (2003a)**, “Zetacism and Sigmatism in Proto-Turkic”, *Talat Tekin, Makaleler I, Altayistik*, Ankara, s. 1-37.
- TEKİN, Talat (2003b)**, “Turkic tiş, Chuvash şKl, Mongolian şidün”, *Talat Tekin, Makaleler I, Altayistik*, Ankara, s. 241-245.
- TEKİN, Talat (2003c)**, “Altaic Etymologies: I” *Talat Tekin, Makaleler I, Altayistik*, Ankara, s. 356-375.
- TEKİN, Talat (2003ç)**, “Turkic yurt = Mongolian nutug”, *Talat Tekin, Makaleler I, Altayistik*, Ankara, s. 377-382.
- TEKİN, Talat (2004)**, “Notes on an introduction to Turkic studies” *Talat Tekin, Makaleler II, Tarihi Türk Yazı Dilleri*, Ankara, s. 72-85.
- TEMİR, Ahmet (1994)**, “Moğolca ile Türkçe İlişkileri”, *TDAY Belleten 1989*, Ankara, s. 295-300.